

könyvtárnak" 1938-ban mindössze 389 beírt olvasója volt 1 év alatt, a kölcsönzött kötetszám pedig nem érte el a 10 ezret. A kulturális forradalom, s ne hangozzék ez szólásnak, ezekben a számokban is a győzelem, a siker jeleként értékelhető.

Sok mindenről lehetne és kellene is még beszélni, de talán ez a vázlatos áttekintés is adott némi tájékoztatást a Győr-Sopron megyei könyvtárak és a honismereti mozgalom kapcsolatáról.

Jászberényi Ferencné:

A Győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár helyismereti gyűjteménye

A könyvtár története egybefonódik a helyismereti gyűjtemény kialakulásával. Hajdani elődünknek, a Győri Városi Könyvtárnak 1896 az alapítási éve. *Sefcsik Ferenc*, a város levéltárnoka és első könyvtárosa 1898-ra érte el a levéltár és a könyvtár különválását. 1901-től került az intézmény a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyeletének hatáskörébe, s 1908-tól nyilvánították közgyűjteménnyé. E kezdeti időszakban vetette meg *Sefcsik Ferenc* a mai helyismereti gyűjtemény alapjait is, azaz megkezdte az első győri nyomda, az 1727-től 1850-ig Győrött működő Streibig-nyomda kiadványainak gyűjtését. Ez ma különgyűjtemény a helyismereten belül.

Magának a helyismereti gyűjteménynek — mint várostörténeti gyűjteménynek — a kialakulása már a könyvtár következő igazgatójának, az 1933-tól 1964-ig működő *dr. Bay Ferenc*nek nevéhez fűződik, aki a könyvtár 1938-as évkönyvében így számol be erről a munkáról: „Feladatunknak ismerjük a városunk múltjára és jelenére vonatkozó művek megszerzését. Ezideig a nagyobb, monografikus munkákat, újságokat és folyóiratokat gyűjtöttük egybe, melyeknek egységbe foglalása megindult, s ezekből szervezzük meg ... önálló gyűjteményünket, a Győri Gyűjteményt.”

A felszabadulás után új fejezet kezdődött a könyvtár életében is. A jelentős kárt okozó háborús hanyattatás után több könyvtár egyesüléséből — de a városi közkönyvtár állományára épülve — 1952-ben létrejött a Megyei Könyvtár. Bár nagyon szűk helyiségben működött. 1955-ös munkatervében már kiemelten foglalkozott a tájjellegű irodalom gyűjtésével. Ilyen örökség és ilyen lelkes tettekkészség birtokában nem érte váratlanul könyvtárunkat az 1961. évi Gödöllői Bibliográfiai Tanácskozás, ahol első ízben foglalkoztak országos szinten a könyvtárak helyismereti munkájával és az az 1964. évi miniszteri utasítás sem, amely kötelezően előírta, hogy „a megyei könyvtár felkutatja, gyűjti és feltárja a helyismereti irodalom dokumentumait, segíti a helytörténeti kutatást”. Annál is inkább, mert nálunk már 1963-tól működött helyismereti tevékenységgel foglalkozó könyvtáros, 1965-től pedig már ketten végeztük — tervszerű munkamegosztással — az immár különgyűjteményként működő helyismereti gyűjtemény fejlesztését és feltárását. A szépen megindult munkát 1969-ben a könyvtár kisebb épületbe költöztetése, az állomány nagy részének becsomagolása és a város különböző pontjain szétszórt raktárakban való tárolása nem állította ugyan meg, de sok tekintetben visszavetette. Nagyon rossz munkakörülmények között dolgoztunk ebben az időszakban, bár a könyvtárvezetés ekkor is megértően segítette munkánkat. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy ebben az időben alakult meg az önálló helyismereti csoport. *Sinay Jenő* csoportvezető — jelenleg a könyvtár igazgatóhelyettese — szakszerű és lelkes irányításával igyekeztünk felkészülni az új könyvtáráépület adta lehetőségekre és egyben a nagyobb feladatok elvégzésére.

1976 januárjától dolgozunk itt. Bár a könyvtár állományát ez az épület sem tudja befognadni, a helyismereti gyűjtemény és a helyismereti kutatók méltó helyet kaptak. Külön kutatóterem áll az olvasók rendelkezésére, itt helyeztük el a 7000 kötetes könyvés és az 510 tekercs mikrofilm-gyűjteményt. Az olvasóterem elkerített övezete ad otthont a helyismereti képgyűjteménynek (29 000 egység), a lapkivágatok dobozainak, valamint az aprónyomtatvány- és a plakátgyűjteménynek. A helyismereti folyóirat- és újságyűjtemény 2900 kötetből áll.

A történeti ismertetés után magával a gyűjteménnyel, mint dokumentumanyaggal, kívánok foglalkozni, először is a gyűjtőkörrel, amelyet földrajzilag, kronológiailag, tartalmilag és formailag határoltunk körül a *Bényei-féle* elv alapján. (*Bényei Miklós*: Helyismereti munka a „B” típusú könyvtárakban. Bp. 1974.)

Földrajzi határok. Gyűjtjük a Győr-Sopron megye mai közigazgatási területére, továbbá a történelmi Győr, Moson és Sopron vármegyék jelenleg más megyéhez vagy a szomszédos országokhoz tartozó helyeire vonatkozó dokumentumokat. Ez utóbbiakat csak idetartozásuk idejéig.

Kronológiai határai — egy kivétellel — nincsenek a gyűjteménynek. A megye egész múltját és jelenét átfogja a gyűjtés, mégis elsődrendű törekvésünk, hogy a mai, az egyidejűleg keletkező anyag kerüljön a gyűjteménybe. Az évszázadok folyamán keletkezett, nagy értékű és hiányzó anyag beszerzése is célunk.

A gyűjtőkör **formai** meghatározása lényegében azokat a dokumentumtípusokat jelöli meg, amelyekből a gyűjtemény áll. A következő dokumentumfajtákat gyűjtjük: könyvek — ideértjük a Streibig-gyűjteményt és az iskolai értesítőket is —, periodikumok: hírlapok, folyóiratok; mikrofilmek; lapkivágatok, aprónyomtatványok, plakátok, térképek, kéziratok, illetve gépiratok, képdokumentumok, kották, másolatok, hanglemezek. Most igyekszünk lerakni az alapjait a hangszalag-gyűjteménynek, s kialakítani a helyi amatőrfilm-stúdió segítségével a filmtárat.

Gyűjteményünk **tartalmilag** szintén átfogó jellegű. Komplex információtár kialakításán munkálkodunk, nem mellőzünk egyetlen ismeretágot vagy szakterületet sem. Egyaránt gyűjtjük tehát mindazokat az irodalmi alkotásokat — szépirodalmat és szakirodalmat egyaránt —, melyeknek tárgya, tartalma a megyére vonatkozik, illetve cselekménye Győr-Sopron megyében játszódik. A dokumentumfajtaik részletesebb bemutatásával érzékeltetjük a nálunk kialakult gyakorlatot.

Könyvek. Gyűjtjük a nyomdai úton vagy más sokszorosítási eljárással készült kiadványok közül elsősorban a megye-, város-, községmonográfiákat, üzemtörténeteket, földrajzi munkákat, és a megyei személyek életrajzeit is. E tekintetben *Héthy Zoltán* meghatározását vesszük alapul, miszerint mindazokat a személyeket, akik Győr-Sopron megye területén születtek, tevékenykedtek vagy életük nagy részét itt élték le, alkotó munkásságuk egésze vagy nagy része megyénkhez kapcsolódik, helyi személynek fogadjuk el, ide soroljuk továbbá azokat a személyiségeket is, akik Győr-Sopron megye területén haltak meg — de csak az itteni tevékenységükről, haláluk körülményeiről és emléküik ápolásáról szóló irodalmat gyűjtjük.

A könyvek másik nagy csoportját az önálló, egybefüggő részleteket, közleményeket tartalmazó tanulmánykötetek, gyűjteményes művek, adattárak alkotják. Pl. Az államosítás közoktatásunkban. Bp. 1976. — Ki mit gyárt, kutat, tervez, szolgáltat, forgalmaz? Termelőfogyasztás 1972. Bp. 1972.

Gyűjtjük az olyan kiadványokat is, amelyek a megyére csak elszórt részadatokat, részinformációkat közölnek. Közülük azonban csak azokat tekintjük a helyismereti gyűjtemény részének, amelyek olyan témákat dolgoznak fel országos vagy dunántúli szinten, amelyről nem áll rendelkezésünkre kifejezetten helyismereti irodalom.¹ Gyűjtjük a megye területén lezajlott konferenciák, tudományos ülésszakok előadásait, jegyzőkönyvét közlétező köteteket is.² És természetesen gyűjtjük a honismereti tevékenységgel kapcsolatos módszertani elméleti irodalmat, akkor is, ha általános jellegű.

Külön nagy csoportot alkotnak a **helyi kiadványok**. A megye területén működő nyomdáknak készült vagy a helyi kiadók által megjelentetett, nem helyismereti tartalmú művek tartoznak ide. Ez az egyetlen csoport, amelynek kronológiai határai vannak, a nyomdák államosításáig gyűjtjük ezeket a kiadványokat, művelődéstörténeti, nyomdatörténeti szempontból. Itt szólok néhány szót a már említett Streibig nyomdatörténeti gyűjteményünkről, melyet nagy gonddal fejlesztettünk. Jelenleg már csaknem 800 egységből áll a gyűjtemény. A gyűjteményt részletesen ismereti *Pernesz Gyula* a Honismeret 1977/2—3. számában.

Periodikák és mikrofilmek. Mi a hírlapokon és folyóiratokon kívül a mikrofilmeket is idesoroljuk azért, mert egyelőre csak periodikákat tartalmazó mikrofilmjeink vannak, de erre van a legnagyobb szükségünk. Azt hiszem, nem túlzás, hogy kiemelkedően jó periodikagyűjteménnyel rendelkezünk, állományunk meghaladja a 2900 kötetet, de a régi Sopron vármegyei anyagunk szinte csak mikrofilmen található. A periodikákat az első, felkutatott megyei periodika indulási évétől, 1779-től gyűjtjük. Állományunkban az első lap: egy 1844-es *Csarnok* című győri kéziratot újság, melyet a győri jogakadémia diákjai készítettek és terjesztettek egymás között, szerkesztője

¹ *Sebestyén Gyula*: Dunántúli gyűjtés c. könyve, vagy *Marosi Ernő*: Magyar falusi templomok, Bp. 1975.

² Dunántúli Analitikai Konferencia, Győr, 1971. - vagy Soproni Műszaki Hetek Környezetvédelmi előadásai. Sopron, 1972.

Vas Gereben volt. A periodikagyűjtésnél ugyanazok az elvek érvényesek, mint a könyvvelknél. Példaként a pozsonyi Magyar Hírmondót említeném, amely egyszerű mint helyi szerző terméke került be a gyűjteménybe. *Rát Mátvás Győrött született és élete nagy részét itt töltötte, másrészt bőséges terjedelemmel foglalokzik Győr-Sopron megyével.*

A gyűjtemény gyarapítása. Majdnem minden gyűjteményegységünk fejlesztése vásárlás, előfizetés, ajándékozás, osere, másolat vagy saját előállítás útján történik. Az egyik legfontosabb, speciális gyarapítási forrás a kötelespéldány-szolgáltatás. A Képzőművészeti Alap képes levelezőlapjai is így kerülnek a könyvtárba az Országos Széchényi Könyvtár útján. A fényképgyűjtésben a csere sajátos formáját alakítottuk ki a megyei lap és a már megszűnt Győr című lap szerkesztőségével. Szerződésünk értelmében a lapokban megjelent fotókat válogatás céljából havonta megkapjuk. Gyűjteményünk számára kiemeljük belőlük a helyi anyagot, a többi pedig csoportosítjuk a lap archívumának. A nálunk maradt és feldolgozott helyismereti képanyagot kérésre azonnal a szerkesztőség rendelkezésére bocsátjuk. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvelosztójának szolgáltatása révén a nemzeti könyvtár és a nagykönyvtárak ingyenesen átengedik az ún. főlépéldány-anyagot. Fontos gyarapítási forrás a könyvtárakban készült helyi témájú kutatások, pályázatok, szakdolgozatok, disszertációk kéziratának bekötése ellenében kapott gépiratos anyag. Gyűjteményünkben mintegy 780—800-ra tehető a nálunk könyvként kezelt honismereti pályázatok, szakdolgozatok és disszertációk száma.

Feltárás. A helyismereti gyűjtemény, a különböző dokumentumfajták semmit sem érnek, ha nem tesszük ezeket hozzáférhetővé, ha nem tárjuk fel a bennük foglalt információkat, nem rendszerezjük, vagyis ha nem tesszük használhatóvá.

Az olvasók, a kutatók, de saját eligazodásunk, fejlesztő munkánk érdekében is, gyűjteményünkről és a gyűjteménybe nem tartozó helyismereti információkról különböző szintű és jellegű nyilvántartások állnak rendelkezésre.

1. A betűrendes és az ETO-rendszerre épülő szakkatalógusok tárják fel a könyv-, a periodika- és a mikrofilm-állományt. Felvettünk olyan cédulákat is, amelyek olyan műveket írnak le, amelyek nem tartoznak szorosan a gyűjteménybe, de anyaguk mégis nélkülözhetetlen a helyismereti kutatáshoz. A nyomdai katalógusban tartjuk nyilván az ún. helyi kiadványokat. Betűrendes, szak- és kronológiai katalógus tárja fel a Streibig nyomdatörténeti gyűjteményt.

2. Az analitikus cédulanyilvántartások közül elsőként a helyi lap — korábban lapok — cikk-katalógusát említem. A repertorizálást magunk készítjük. Ide tartoznak az országos periodikák cikk-katalógusai is. A könyvtárba járó lapokból 226 féle hírlapot és folyóiratot válogattunk ki és a megadott gyűjtőkörü szempontok alapján együttesen repertorizáljuk a megyénkkel foglalkozó írásokat.

Külön katalógusokba gyűjtöttük a megye kitüntetettjeinek anyagát. A helyi iskolai értesítőkből az öt legnagyobb győri iskola anyagát dolgoztuk fel eddig. A helyi múzeum évkönyveinek 15 éves anyaga nyomtatásban is megjelent, a jövő évben jelenik meg a következő ötéves időszak repertórium, a 20. kötet mellékleteként.³

Úgynevezett személyi katalógust is építettünk, melyben a helyi személyek és más nevezetes személyiségek helyi vonatkozásait foglaltuk össze rövid szócikkekben, a források feltüntetésével. Mi ezt a katalógust helyi életrajzi lexikonnak szoktuk nevezni.

3. Az önfeltáró jellegű gyűjteményi egységek közül először a képdokumentumokról szöveg a fényképeket 23x32 cm-es kartonlapokra ragasztjuk, rávezetjük a képre vonatkozó adatokat, információkat. Ezekről tehát nem építünk katalógust, raktári rendjüket, elhelyezésüket úgy alakítottuk ki, hogy ez egyúttal a tematikus feltárás is. Így oldottuk meg az aprónyomtatvány- és plakátgyűjtemény rendszerezését is.

A lapkivágatokat A/4-es papírlapokra ragasztjuk, s az e célra rendszeresített dobozokban tároljuk. A Magyar Hirdető Sajtófigyelő Szolgálatánál 1962-től fizetjük elő, s ezzel egyrészt kiegészítjük a már említett cikk-katalógusunkat, másrészt olyan dokumentumokhoz jutunk, amelyeket egyébként nem tudnánk beszerezni. A Szolgálat az országos, a vidéki és az üzemi lapokban, folyóiratokban megjelent, a rádióban, a tévében sugárzott, valamint az MTI által készített anyagot juttatja el hozzánk.

Az önfeltáró gyűjteményegységeket, amennyiben formai eltéréseik megengedik (kép, plakát, lapkivágat, aprónyomtatvány, cédulák) igyekeztünk egyöntetű tematikus és földrajzi rendszerben feltárni, hogy a használók, az olvasók egyetlen rendszer megismerésével igazodhassanak el a különböző dokumentumfajták kutatásakor. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezt több-kevesebb sikerrel meg is tudtuk valósítani.

³ Jászberényi Ferencné: Repertórium az Arrabona 1—15. sz. kötetéhez. Győr, 1973.

Fördös Andrásné záróbeszède

Nagy szeretettel és tisztelettel köszöntöm Önöket Győr-Sopron megye párt-, állami és társadalmi szervei, megyénk egész lakossága nevében az V. Honismereti Akadémia utolsó napján.

Egy-egy hosszabb ideig tartó együttes tevékenység végén szinte minden területen értékelni, összegezni szokták a végzett munkát. Önkéntelenül is megfogalmazódik a kérdés — szervezőkben és résztvevőkben egyaránt —, vajon elérte-e célját a befejezett rendezvény. Bennünket, helybelieket elsősorban természetesen az foglalkoztat, vajon sikerült-e programjainkkal kielégíteni az Önök sokirányú érdeklődését. Vajon be tudtuk-e mutatni megyénk eredményeit, természeti szépségeit, a honismereti mozgalomban végzett munkánkat úgy, hogy abból Önök — akik kitűnő ismerői és aktív résztvevői e munkának — hasznos és alkalmazható tapasztalatokat szerezhessenek.

Égész heti közös munkánk mélyreható értékelésére, messzemenő következtetések levonására ilyen rövid idő alatt természetesen nem vállalkozhatunk. Azt azonban hiszszük — s reméljük, Önök is egyetértének velünk —, hogy jó volt, érdemes volt hazánk e patinás, s általunk nagyon szeretett tájegységének életébe bepillantani, az ember és a természet alkotta értékeket megismerni. Reméljük, hasznos volt megmutatnunk, hogy milyen eredményeket értünk el építészeti környezetünk védelmében, s talán hibáink, gyengeségeink is hasznos tanulsággal szolgálnak. A nagy múltú Soproni Város-építő Egylet eredményes tevékenysége talán szemléltette, mennyire fontos feladatunk a szülőföld megszerettetése, az egészséges patrióta érzés kialakítása, ápolása. A Stádel Károly Szocialista Brigád — még bennünket is meglepő — nagyszerű üzemtörténeti kiállítás, úgy véljük, nagyszerű bizonyítéka volt az üzem szeretetének, a közvetlen környezet megbecsülésének. E rövid egy hét alatt megismerhették, hogy Győr-Sopron megyében a honismereti mozgalom alapközösségei, a szakkörök, miként végzik mindennapi munkájukat, hogyan segítik ezt nálunk a közgyűjtemények, különösen a könyvtárak. Igyekeztünk Önöknek megmutatni megyénk legszebb tájait, a vadregényes Szigetközt, a sajátos hangulatú sokoróaljai dombvidéket, a Rábaközt, az Európa-díjjal kitüntetett Sopront és környékét, s nem utolsó sorban megyénk székhelyvárosát, Győrt.

Remélem, e felsorolással nem keltettem az önelégültségnek még a látszatát sem. Nem ez volt ugyanis a szándékom. Akik részt veszünk e munkában, tudjuk, hogy rengeteg még a tennivaló, a javítani való megyénkben is. De most, amikor az Önök itt-léte ünnepnapokká alakította dolgos hétköznapjainkat, igyekeztünk mi is szebbik arcunkat mutatni, nem a magamutogatás igényével, hanem a jót, a hasznosat bemutató szándékkal. Helyenként gondjainkról is beszámoltunk, illetve nem hallgattuk el ezeket az Önök kérdéseire adott válaszainkban, hiszen tudjuk, hogy a honismereti akadémiaik hagyományos gyakorlata a tapasztalatsere is, s ennek az igénynek csak úgy tudunk megfelelni, ha együttlétünket az őszinteség, a kölcsönös segíteni akarás jellemzi.

Kérem, hogy továbbra is az oly sokszor megcsodált és eléggé el nem ismerhető lelkesedéssel végezze embert, hazát gazdagító nagyszerű munkájukat népünk, s a világ népeinek hasznára, boldogulására.

